

BANSKOBYSTRICKÝ GEOPARK

ROZVOJ GEOTURIZMU PRÍSTUPOM LEADER

www.geoparkbb.sk

Charakteristika územia:

- Verejno - súkromné partnerstvo: Banskobystrický geomontánný park
- Počet obcí partnerstva: 28
- Počet vidieckych obcí: 23
- Rozloha: 543,1 km²
- Počet obyvateľov: 21 399

Vydalo občianske združenie
Banskobystrický geomontánný park,
r. 2009, náklad 1000 ks, nepredajné.

BANSKOBYSTRICKÝ GEOPARK
Banskobystrický geomontánný park
tel.: 048 418 72 39, mobil: 0905 234 256
e-mail: bbgmp@azet.sk
bbgmp@geoparkbb.sk

© 2009
Pre BBGMP dodal Ing. Ján Ľupták, Nám. Mieru 31, 962 12 Detva, návrh, foto, grafika, reliéfna mapa: J. Ľupták, fbm.sk, V. Veverka
Kresby a vizualizácie: Ing. Arch. M. Kasa, Miroslav Beňák Texty, úprava, korekcie: Ing. arch. Iveta Kavčáková,
Lucia Jendráľová, Ing. Ján Ľupták Informačné zdroje: Web stránky obcí, Návrh konceptie geoparkov v SR z roku 2008.

Európsky polnohospodársky fond
pre rozvoj vidieka:
Európa investujúca do vidieckych oblastí

Stávaj hore, stávaj,
Na banu klopajú,
Keď neskoro prídeš,
Fárat ti nedajú.

Neskoro som prišiou,
Fárat mi nedali,
Ešte ma hutmanskou
Palicou vyprali.

Nerobím na štrose,
Ale s huntom behám,
Neboj sa, má milá!
Šak ta já vychovám.

Z písničky nemecko-slovenského nárečia

Úvod

Banskobystrický región je veľmi zaujímavý pestrou geologickou stavbou, ktorá zapríčinila rozmanitý relief tejto časti Slovenska aj svojím bohatstvom nerastných surovin, najmä rudných. Svetoznáma bola najmä ťažba medených rúd v oblasti Španej Doliny, Starých Hôr a Ľubietovej, čo je oblasť, ktorá pred objavením Ameriky predstavovala najväčšie ložisko medi vo vtedajšom známom svete. Mestá Banská Bystrica a Kremnica boli centrami podnikateľských rodín Thurzóvcov a Fuggerovcov, ktorí v širokom okolí ťazili a vyvážali drahé kovy (zlato, striebro, med) do celého sveta.

Geoparky možno charakterizať ako územia, ktoré majú geologický potenciál určitého významu alebo estetických hodnôt, väčšinou úzko spojený s ekologickým, historickým, archeologickým alebo kultúrnym potenciáлом. Pre územie obcí banskobystrického okresu je zhodnotenie bohatých geologicko-montanistických, kultúrno-historických a ekologickej daností na prezentáciu a rozvoj cestovného ruchu významnou príležitosťou pre ich ekonomický rozvoj s dôrazom na jeho využitost a trvalodržateľnosť vo vzťahu k existujúcim hodnotám.

Geoparky

Geopark predstavuje územie obsahujúce jedno, alebo viac miest vedeckej dôležitosti nielen z geologického aspektu, ale aj z hľadiska jeho archeologickej, ekonomickej alebo kultúrnej osobitnosti európskeho významu. Je v súlade so stratégiou trvalo udržateľného rozvoja a má silnú riadiacu štruktúru, ktorá je podporovaná európskym programom financovania, ktorý prispieva k jeho ďalšiemu rozvoju. Konštituovanie geoparku rešpektuje tri hlavné ciele. 1. Využívanie geologickej lokalít ako výchovného a vzdelávacieho prostredia v geologickej vedách a environmentálnych programoch pre najširšie vrstvy spoločnosti. 2. Zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja príslušného územia prostredníctvom tvorby geoproductov a rozvoja geoturistiky. 3. Zabezpečenie formy a spôsobu ochrany najvýznamnejších geotopov a ďalších prezentovaných lokalít pre budúce generácie. Geoparky nemajú iba funkciu ochrannú, poznávaciu a vzdelávaciu, príp. vedeckú, ale by mali byť významným reprezentantom daného regiónu, pričom by okrem vlastnej činnosti mali stimulovať vytváranie nadvážujúcich aktivít v terciárnej sfere (služby).

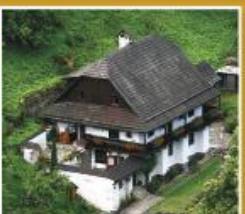
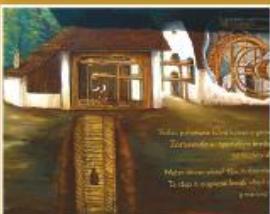
História baníctva

V banskobystrickej stolici sa ťažba rúd začala už v mladšej dobe kamennej. Späťatku išlo o kmene, neskôr o konkrétnych ťažiarov, ktorí sa na základe náleziska usadili a vytvorili osadu. Kedže krajina bola pod neustálym ohrozením tureckých vpádov, zbohatnutí ťažiaři sa rozhodli oblasť čo najrýchlejšie opustiť. V 16. storočí baníctvo prekonalo najväčšie zmeny. Mediarsky podnik v Banskej Bystrici bol pod správou Fuggerovcov najrozsiahlejším a najlepšie vybudovaným podnikom vo vtedajšej dobe. Med' sa vyvážala do takmer všetkých častí Európy, no aj do severnej Afriky. V roku 1545 sa Anton Fugger banského podniku vzdáva, a tak ho bol banský erár nútenej preziať do vlastnej správy. Významným krokom z roku 1570 bolo prijatie baníckeho zákona, ktorý vytvoril podmienky pre väčšiu kontrolu nad banskou výrobou. Dobývanie rúd sa robilo jednoduchým spôsobom, zaužívaným už storočia predtým. Ako nástroje sa používali želziek, či dláto osadené na drevenom porisku a kladivo. Neskôr sa však stále viac prejavovala relatívna vyčerpanosť rudných zásob. Šachty boli hlboké 350m, výrobné náklady stúpli, produkcia klesla.

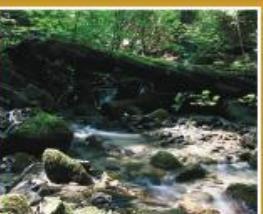
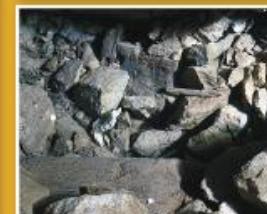

Náučný chodník Špania Dolina

Stavebné a kultúrne pamiatky Španej Doliny sa nachádzajú v Rezervácii Ľudovej architektúry. Montánne a iné pamiatky spriestupňuje „Malý banský náučný chodník.“ formou individuálnej turistiky, ale aj so sprievodom. Okruh má 10 zastavení: denná štôlňa, banícky dom č. 65, Fajtlová – štôlňa Mann, banský vodovod, halda Maximilián, šachta Maximilián, Horná Lúdovika – šachta, Dolná Lúdovika – stupa, Tajch – Hurtica a boží hrob. Prechádzka začína v malom múzeu v Klopáčke, odtiaľ chodníkom popri šachtách a štôlňach na Fajtlovú (najstrmší úsek) až k výhliadkovému miestu na halde Maximilián, kde je nádherný výhľad na Kremnické vrchy. Ďalšie pamiatky sa nachádzajú v rovnakej výške, prechádzka pokračuje po vrstevnici. Jedným z posledných zastavení je šachta Lúdovika, ktorá bola v prevádzke od roku 1567 a v roku 1822 dosahovala hĺbku 390m. Účastníci majú možnosť vidieť i strojovňu, ľažňu vežu a amfiteáter. Chodník pre peších má dĺžku 4,5 km a je v rámci možnosti udržiavaný počas celého roka.

Prírodné danosti

Vrchovitý kraj sa nachádza v srdci Slovenska. Pýsi sa pahorkami Nízkych Tatier, Veľkej Fatry, Kremnických vrchov, Starohorských vrchov a Bystricou vrchovinou. Najnižšie časti sú prikryté štvrtohornými pieskovými terasovými uloženinami, hlinami a náplavmi. V podklade okrajových častí kotliny pahorkatinného typu prevládajú dolomity, vápence, pestré pieskovce, bridlice a slieňovce. V predhorí Kremnických vrchov sú zlepence a vo vrcholových častiach treťohorné pyroxenicko-amfibolické andezity, pyroxenické andezity a ich pyroklastiká v tufovom a tufitovom vývoji. V severnej a západnej časti sa vyskytujú viaceré zemité, sadrové a uhličité minerálne pramene viažuce sa na dolomity a vápence, niektoré sú umelo navŕtané. Prevládajú zmiešané listnaté lesy (buk, dub, smrek), najmä v juhovýchodnej, západnej a severozápadnej časti, mestami bučiny. Vyskytujú sa vápno-, teplo- a suchomilné rastlinné druhy, na severných svahoch a vo vyšších polohách horské druhy. Vzácnym je výskyt jašterice murovej a modlivky zelenkastej. Bežne sa vyskytuje vysoká zver, medvede a vlky.

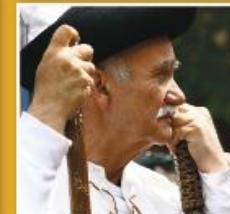

Ľudová architektúra a odev

Dediny boli vystavané prevažne drevenicami s malými oknami. Murované domy z kameňa vlastnili majetnejší robotníci. Skladali sa z jednej veľkej obytnej miestnosti s pitvorm, v ktorom bolo otvorené ohnisko. Interiér sa vyznačoval koncentráciou okolo ohniska. Vybavenie obytnej časti bolo pomerne skromné, doplnené jednoduchými formami alebo rezbárskym a maľovaným nábytkom. Za obytnou časťou bola komora, maštaľ, chlievy, ovčince a na konci dosť veľké humno. Obytné domy boli natreté sýtomodrou farbou. Pôvodné domčeky nemali postavené komíny. Dym prenikal otvorom nad ohniskom na pôjd pod strechu a pomedzi šindle sa dostával von. V území je znateľný tiež vplyv baníckej architektúry. Materiál, z ktorého si obyvatelia vidieka zhľadávali odev si vo väčšine dopestovali a spracovali sami. Doma spracované ľanové a konopné plátno tvorilo väčšinu používaneho materiálu. Od 18. storočia ich dopĺňali manufaktúrne vyrobené bavlnené textilie, najmä kartúny. Počas chladných mesiacov v roku, odevné súčasti dopĺňali o vlnu a kožušinu.

Folklórne tradície, zručnosti a remeslá

Na dedinách si ľud uchováva aj v súčasnej dobe svoje tradičné zvyky a obyčaje. Ľudové zvyky môžeme rozdeliť na tradície súvisiace s kalendárnym cyklom (Vianoce, Nový rok, Veľká noc) a na zvyky pri rodinných udalostach (narodeniny, svadba, pohreb). K veľmi rozšíreným zvykom prvej skupiny patrilo stavanie májov na Turice. Na Veľkonočný pondelok, okrem tradičnej polievačky, chodili gazdovia kotúlať kolesnáče, alebo maľovať vajcia po sietinách, aby bola dobrá úroda. Niekoľko dní pred Jánom chodili dievčatá večer na Stráňu spievať jánske piesne a mládenci zapálili vatru a preskakovali ju. Na Luciu jedávali členovia rodiny cesnak, aby ich vraj „nevodilo“. Najznámejším remeslom našich starých otcov bolo polnohospodárstvo, salašníctvo, polovníctvo, rybárenie, neskôr baníctvo. Z tohto regiónu sú známe syry parenice a oštiepky, domáca keramika, vyšívané obliečky, kroje a kabanice, ale aj významná paličková čipka. Množstvo zvykov sa v obciach dodržuje dodnes.

Miestne akcie, podujatia, špeciality

V území sa pravidelne koná množstvo rôznych kultúrnych, folklórnych alebo iných lokálnych podujatí. Oblúbené sú tradičné jarmoky s bohatým kultúrnym programom, prezentáciami ľudových remesiel a tvorivých dielni, vystúpením divadiel, či súborov historického šermu. V tvorivých dielňach sa môže i verejnosť priučiť ľudovým zručnostiam a remeselnictvu. Koncom jari sa v obci Turecká usporadúvajú Majstrovstvá sveta vo varení a jedení halušiek. Preteky na krnačkách (podomácky vyrobené sane), tu majú svoju tradíciu už od roku 1957. K ďalším zimným akciám v regióne patria Fašiangy, zabijačky, zvyldosti počas vianočných sviatkov a. p. Viaceré obce sú význačné varením štiarcu – zemiakovou cestovinovej miestnej špeciality. Obec Špania Dolina usporadúva zaujímavé podujatia ako medzinárodné maliarske a sochárske sympózium, banícku hostinu, tekvicovú zábavu, divadelný festival, prázdninovú školu tradičných techník, rozprávkový les, ... Pre milovníkov muzikálových melódii usporadúva dedinka Brusno muzikálový festival a v máji súťaž v príprave tradičného jedla „Čipkársko“.

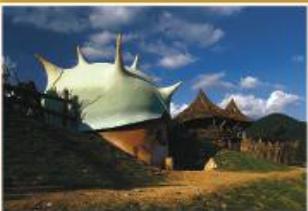
Športové podujatia, adrenalínové aktivity

Nádherné okolie plné prírodných krás poskytuje veľa možností pre športové podujatia a adrenalínové aktivity. Akcia plná nových lyží a snowboardov sa koná v Parku Snow Donovaly, koncom januára. Na Donovaloch sa tiež usporadúva aj Ride Cup, downhillové preteky na bicykloch. Preteky sú na vysokej úrovni, zastúpené svetovou účasťou. V zimnom období tu môžeme vidieť aj preteky psích záprahov na medzinárodnej úrovni. Táto zaujímavá atrakcia patrí medzi svetové podujatia najkvalitnejších svojho druhu v Európe už od roku 1992. Celoročne je tu prístupné lietanie s padákovými klzákmi – paragliding. Pripomienutie si história partizánskych prechodov zabezpečuje obec Špania Dolina. Nadšenec tak môže koncom februára overiť svoje zručnosti na lyžiach. Skalka a Kremnické Vrchy v blízkosti Králik a Kordík patria k najlepším lokalitám Slovenska pre beh na lyžiach. V obci Králiky sa pravidelne koná hromadný štart a cieľ Banskobystrickej bielej stopy SNP v bežeckom lyžovaní. Splav Hrona v tomto území patrí k najkrajším vodáckym zážitkom na Slovensku.

Voľnočasové aktivity, turistické atrakcie

Banskobystrický geopark so zachovalým kultúrnym a prírodným dedičstvom ponúka množstvo turistických atrakcií. V území sa nachádzajú viaceré zaujímavé jaskyne. Harmanecká jaskyňa patrí medzi najvýznamnejšie chiropterologické lokality na Slovensku. V Slovenskej Ľupči sa nachádza hrad z 13. storočia, prestavaný v 15. storočí na zámok. V Starých Horách môžeme obdivovať gotický kostol z roku 1448, ktorý je najstaršou zachovalou pamiatkou v obci. Čisté horské prostredie je zdrojom viacerých výdatných prameňov pitnej, minerálnej i termálnej vody. Liečivé pramene v Brusne pomáhajú pri srdcovocievnych ochoreniach, ale liečia i žalúdočné problémy. Králický vodopád vysoký 7m a Králická tiesňava ponúka prechádzku hlbkým kaňonom. Unikátna atraktivity poskytuje rekreačné stredisko Donovaly - Dobšínskeho rozprávkový svet HABAKUKI, bobovú dráhu, lanové centrum, trampolíny a ďalšie.

Poznávacie trasy, ponuka rekreačných stredísk

Sieť turistických a náučných chodníkov i cyklotrás sprístupňuje pozoruhodnosti územia. K najvýznamnejším patria: turistická trasa Brusno kúpele, Dolný Harmanec, Králiky, Staré Hory, Moštenické travertíny, náučný chodník Donovaly - Šachtická, náučný chodník harmaneckej jaskyne, náučný chodník hrebeňom Veľkej Fatry, náučný chodník Špania Dolina, atď. K najnovším patria Kordický rodinný okruh a náučný poznávací chodník Moštenica - Kalište. Vybudované rekreačné strediská sú orientované väčšinou na na zimné obdobie, pribúdajú aj tie s celoročným zameraním. U lyžiarov sú obľúbené Park Snow Donovaly, rekreačná oblasť Králiky, Kordíky, Tajov, horské stredisko Šachtická, lyžiarske stredisko Turecká a Selce Čachovo. Z pohľadu spoznávania montanistických pozoruhodností k najvýznamnejším lokalitám patrí Špania dolina, Staré Hory a lokality ako napr. Piesky, nachádzajúce sa v horskom masíve medzi týmito obcami.

Starohorsko-španiodolinská geomontánná oblasť

Baláže

Na území dnešnej obce bol hromadný nález bronzov z mladzej doby bronzovej. Dôkazom sú archeologickej nálezy bronzových mečov liptovského typu. Osada vznikla v chotári Priechodu okolo dvoch šmelcovacích hút na med. Prvá písomná zmienka je z roku 1529. Do polovice 17. storočia tu spracúvali súkromní tažiači haldový materiál a vyrobený kamienok dovážali do erárnej rafinárej hutu v Moštenici. Počas SNP tu bolo významné vývikové stredisko pre partizánov. Obec s výškou 580 m.n.m. leží na západnom okraji hrebeňa Nízkych Tatier, na južných svahoch Starohorských vrchov. V obci sa zachovali zvyklosti z minulosti, či už paličkovanie, alebo pálenie kyselice. Dedina láka turistov svojim prostredím, no ponechala aj si kultúrne dedičstvo v podobe domov z 19. storočia.

Starohorsko-španiodolinská geomontánná oblasť

Donovaly

Obec sa nachádza v nadmorskej výške 980 m.n.m., medzi pohoriami Veľká Fatra a Starohorské vrchy. Horská dedinka sa stala významným lyžiarskym strediskom. Najvyšší bod je Zvolen (1402 m.n.m.), vedľa ktorého je Nová Hoľa, cez ktorú viedie aj lanovka. Od roku 1992 sa tu každoročne konajú preteky psích záprahov. Donovaly tvorí 7 ďalších osád: Sliačany, Hanesy, Mišuty, Mistríky, Polianka, Bully a Močiar. Obec má bohatú a významnú história. Už v 17. storočí tu vznikali osady zamerané na výrobu dreveného uhlia. Najstaršia písomná zmienka pochádza z roku 1702. Dnes sú Donovaly moderným rekreačným horským strediskom s bohatou celoročnou ponukou turistických atraktív a možnosťí športového využitia. Stredisko je taktiež známe školou paraglidingu s celoročnou prevádzkou sedačkovej lanovky.

Starohorsko-španiodolinská geomontánná oblasť

Dolný Harmanec

Obec sa nachádza v Harmaneckej doline bohatej na prírodné krásy (prístupy do oblasti južnej časti Veľkej Fatry, prírodná rezervácia tisového porastu, sprístupnená jaskyňa Izbica). Dolinou vede historický prechod z Pohronia do Turca pozdĺž potoka Bystrica. V nej sa nachádza terénnne najčaščí úsek železničnej trate Banská Bystrica – Diviaky. Dedina sa skladá z miestnych časťí: Horný Harmanec, Za Dolinkou, Malá Strana, Horný Koniec, Dolný Koniec a Kráľova Studňa. Dolný Harmanec vznikol asi začiatkom 15. storočia na území patriacom mestu Banská Bystrica. Do roku 1496 tu mali šmelcovaci hutu na med banskobystrickí banici. Oblast Horného Harmance je významná z hydrologického hľadiska. V tejto oblasti vytieká viac prameňov značnej výdatnosti. Technická pamiatka vodný žľab sprístupňuje história spúšťania dreva zo strmých horských svahov pomocou drevených vodných rizní.

Starohorsko-španiodolinská geomontánná oblasť

Harmanec

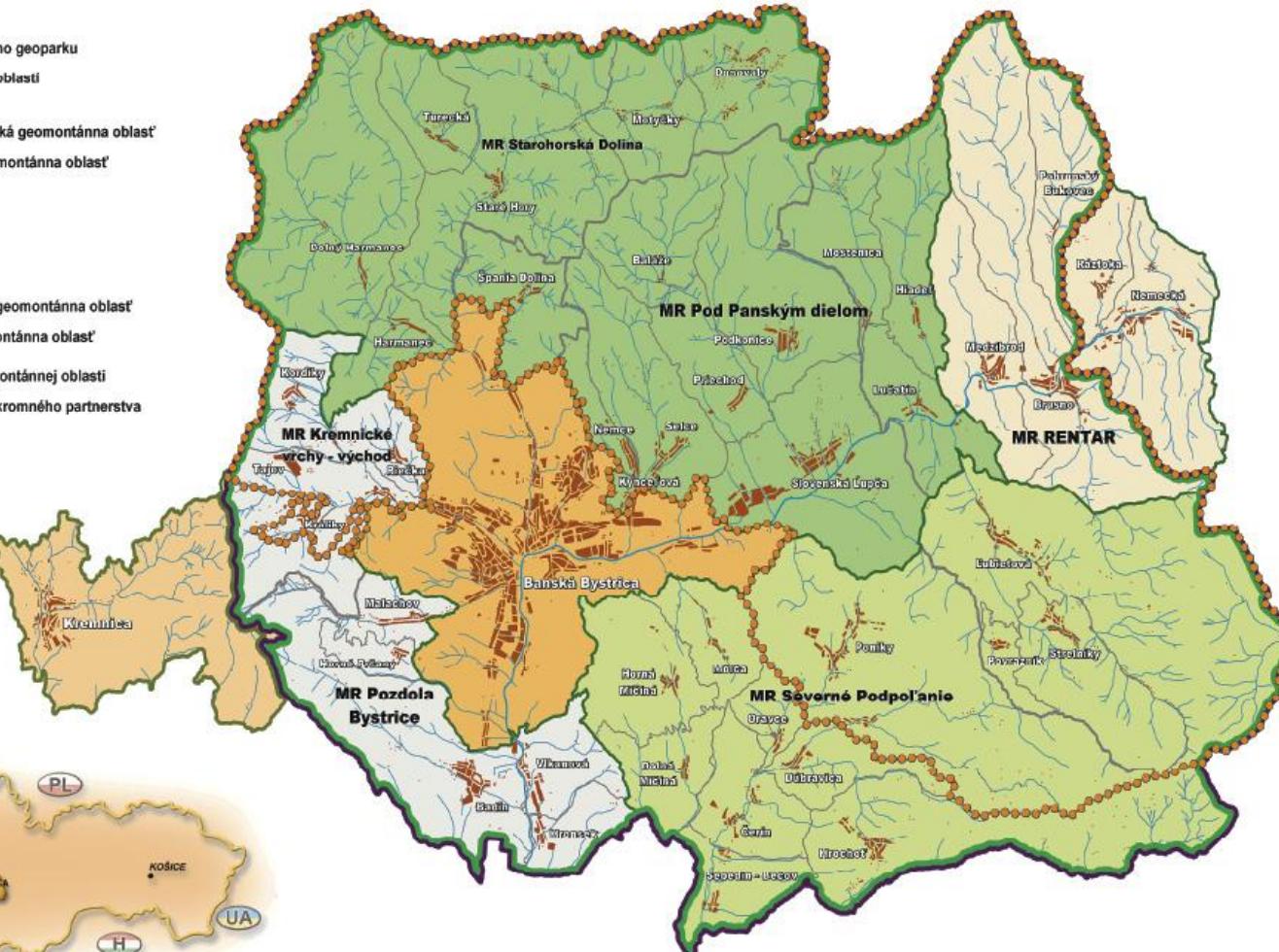
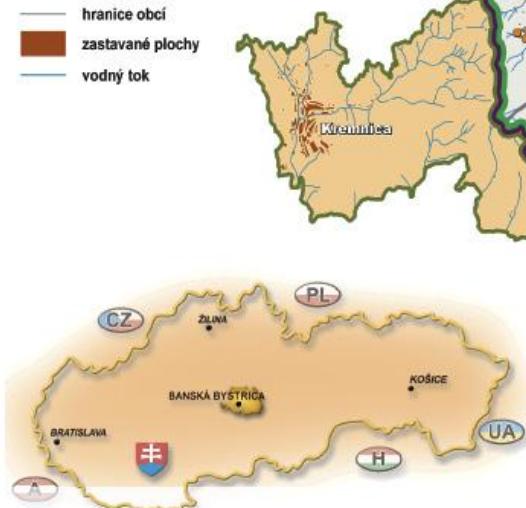
Dedinka leží v úzkej Harmaneckej doline, preto je zo všetkých strán obklopená lesmi. Od kráľovského mesta Banská Bystrica je vzdialenosť 10 km. Dolina bola už od stredoveku považovaná za sídlo banského priemyslu. V 15. storočí vznikla osada Dolný Harmanec, ktorá podporila založenie dediny Harmanec. Vznik osady bol najmä podmienený založením papierenskej manufaktúrnej výroby, ktorého začiatky siahajú až do 18. storočia. Dňa 1. januára 1957 bola dedinka Harmanec vyhlásená za samostatnú obec. Dedina je známa silnou priemyselnou produkciou. V Harmanci sa už roky vyrábajú papierové výrobky a mapy. Tieto produkty sú vysoko kvalitné a využávajú sa do celej Európy.

GEOMONTÁNNE OBLASTI BANSKOBYSTRICKÉHO GEOPARKU

LEGENDA :

- hranica Banskobystrického geoparku
- hranice geomontánnych oblastí
- I. kategória
 - Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť
 - Ponicko-ľubietovská geomontánná oblasť
- II. kategória
 - mesto Banská Bystrica
 - mesto Kremnica
- III. kategória
 - Bukovecko-brusnińska geomontánná oblasť
 - Badinsko-tajovská geomontánná oblasť
- hranica Kremnickej geomontánej oblasti
- ● ● územie Leader verejnosúkromného partnerstva pre vidiecky rozvoj
- hranica okresu
- hranice mikroregiónov
- hranice obcí
- zastavané plochy
- vodný tok

Starohorsko-špaňodolinská geomontánná oblasť

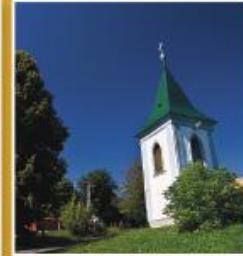
Hiadeľ

Obec je lokalizovaná v údoli potoka Vážna, medzi vrchovinnými plochami reliéfu, ktorý vystupuje od 438 m.n.m. na juhu, až po 1670 m.n.m. na severovýchode. Dedina vznikla začiatkom 2. polovice 14. storočia a patrila Ľupčianskemu panstvu. Prvá písomná správa o Hiadeľi sa datuje od roku 1424. Nachádza sa na južnom svahu Nízkych Tatier. Vrchovinný až horninatý povrch chotára tvoria vápence, brúdice, v severnej časti žuly a kryštaličné bridlice na juhozápade vrchnotretohorné štrky. Celková výmera chotára obce predstavuje 1510 ha. Svojou polohou je pomerne izolovaná od okolitých obcí. V dedine sa nachádza Kaplnka z roku 1847-56, pamätná škola a hrob partizánov.

Starohorsko-špaňodolinská geomontánná oblasť

Kynčelová

Kynčelová vznikla ako obec patriaca čažiarovi Karlovi. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1435. V rokoch 1496-1526 patrila Thurzovcom, neskôr banskému kráľovskému mestu Banská Bystrica. Popri poľnohospodárstve sa v 18.-20. storočí obyvatelia zaoberali povozníctvom. Začiatkom 20. storočia boli známi ako murári a tesári. Obec sa rozprestiera v banskobystrickej kotlinе na pravom brehu Selčianskeho potoka v nadmorskej výške 380 m.n.m. Pahorkatininý povrch odlesneného chotára tvoria štrky a piesky s mocnými nánosmi hlin. V obci sa nachádza zvonica a gazdovský dom z 19. storočia.

Starohorsko-špaňodolinská geomontánná oblasť

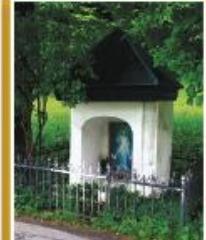
Lučatín

Obec Lučatín vznikla pred 13. storočím. Patrila do správy Ľupčianskeho panstva. V 15.-17. storočí sa zaoberovalo obyvateľstvo poľnohospodárstvom a chovom oviec. Žilo tu aj niekoľko slobodníckych rodín (rybári), v roku 1564 bola v chotári v prevádzke skláreň, v 18.-19. storočí sa obyvatelia živili aj furmankou pre erárne hutu a hámre, ako aj plitníctvom (dopravovali drevo do Žarnovice). Lučatín leží v Banskobystrickej kotline na níve Hrona. Stred obce sa nachádza vo výške 388 m.n.m. Češte v 20. storočí sa tu vyrábali poriská, drevené nádoby, koše, prútené metly, ale i fujary, pišťaly a gajdy. Svedčí to o šikovnosti obyvateľov, ktorí sa venovali poľnohospodárstvu a lesníctvu, no i výrobe dreveného náradia.

Starohorsko-špaňodolinská geomontánná oblasť

Moštenica

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1340 pod názvom Mosnyce. Vyvinula sa pri thurzovských hutách (scedzovacej a rafinačnej), na území Moštenice, patriacom do chotára Podkoníc. Od roku 1503 do začiatku 18. storočia boli huty významným článkom banskobystrického mediarskeho podniku, potom ich adaptovali na spracovanie železnej rudy. Jej obyvatelia pracovali v miestnych mediarskych, potom zeleziarskych strediskach na píle a v štátnych lesoch. Chotár obce leží v nadmorskej výške 425-1300m. Prevažne horninatý povrch tvoria druholhorné horniny. Dnes v nej nájdeme ľudový dom postavený v roku 1838, hrob partizánov, ale aj rímskokatolícky kostol Povýšenia svätého kríža postavený v klasicistickom slohu. Cez Moštenicu viedie prístupová cesta na Kalište - obec vypálenú počas II. sv. vojny.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Motyčky

Dnešná obec vznikla spojením šiestich drevorubačských a uhliarskych osád: Bukovec, Dúvodná, Jergaly, Môce, Štubňa a Motyčky. Jej členitý chotár popretkávaný potokmi, patrí do Starohorských vrchov. Od 16. storočia do nich prichádzali a zakladali osady, ktoré pomenovali podľa uhliarskeho majstra. Rovnako je to aj s touto dedinou, ktorá svoje pomenovanie získala od uhliara Motyčku, ktorý sa spomína roku 1839. Najstaršou stavbou obce je rímskokatolícky kostolík, ktorý je dnes kultúrno-historická pamiatka. Motyčky sú dnes zaujímavou obcou, v blízkosti ktorej sú atraktívne turistické i kultúrne ciele. V neďalekej nádrži sa dá aj rybáričiť.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Priechod

Vznik obce sa datuje od roku 1340. Jej pôvodný obyvateľstvo sa živilo poľnohospodárstvom, pastierstvom a drevorubačstvom. Neskôr pracovali aj pre banskú komoru na výrobe drevnených žlabov. Obec bola známa aj chovom oviec, či salašníctvom. Priechodanky boli známe predajom vynikajúcich syrov, oštiepkov a pareníc. Počas druhej svetovej vojny bola obec vypálená fašistami. Roku 1971 tu bol postavený rímskokatolícky kostol a neskôr i fara, ktorá je v súčasnosti kláštorom reholeňského spoločenstva Bosých karmelitánov. Obec leží 10km severovýchodne od mesta Banská Bystrica a jej kataster má rozlohu 11,2 km². Dedinka má výhodnú polohu, vhodnú pre turistiku, ale i zdravé bývanie. Známy je aj folklórny súbor menom Priechodan, ktorý šíri ľudové piesne a tradície, ale má i ochotnícke divadlo.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Nemce

Stredoveké Nemce boli založené v 13. storočí banskobystrickými ťažiarmi. V chotári obce sa nachádza Hrádok z prelomu doby bronzovej a železnej. Dedina leží vo výške 410 m.n.m. Nemce predstavujú prírodný komplex pahorkatín na neogenných horninách. V jej katastri sa nachádzajú dve jaskyne, ktoré nie sú sprístupnené verejnosti. V oboch sa zistilo kvádske osídlenie zo 4. storočia n.l. V Netopierej jaskyni sa našli keramické črepy a jeden úplne zachovaný pohár pripisovaný severským kmeňom Kvádov. Jaskyňa Kaplnka je bohatým náleziskom bronzových šípov, jantárových perál, bronzových držadiel, ale zachovali sa aj prasleny, kladuby na odlievanie a zlomky keramiky. Patrónkou obce je svätá Barbora, ktorá je známa ako ochrankyňa všetkých remeselníkov, murárov, kamenárov, stavbárov, architektov, baníkov, zlievačov, alebo kováčov.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Podkonice

Od roku 1356 nájdeme zmienky o obci Podkonice. V jej okolí sa archeologickým výskumom dokázalo osídlenie z doby rímskej (1.- 4. storočie n. l.). V tesnej blízkosti archeológovia objavili niekoľko starobylých minci. Zistilo sa, že mince sú strieborné rímske denáre z 2. storočia n.l. Obec leží na úpätí južných svahov Nízkych Tatier v nadmorskej výške 520m. n. m. Dedina je známa salašníctvom, s čím súvisí výroba salašníckeho riadu: zvoncov, fujárov, črpákov. Už v roku 1912 zachycoval v obci na fonograf ľudové piesne hudobný skladateľ Béla Bartók. V dedine čerpali námety Jozef Gregor Tajovský, Alexander Mojzes a maliar Martin Benka. V priestoroch Obecného úradu v Podkoniciach sa nachádza vysunutá expozícia Literárneho a hudobného múzea.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

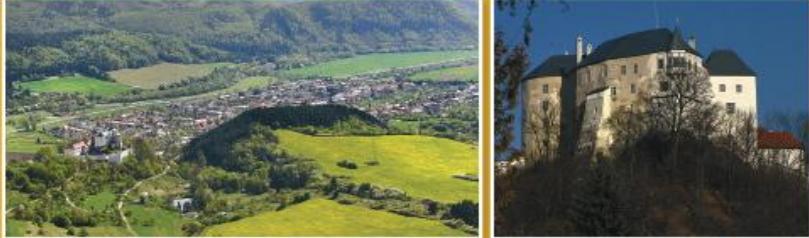
Selce

Prvá písomná zmienka o dnešných Selciach je z roku 1332. V tom čase tu už fungovala župa a kostol, ktorého pôvod sa odhaduje na rok 1222. Chotár Seliec je členitý, jeho nadmorská výška sa pohybuje od 388m po 1044m. Nachádza sa v nej aj významná archeologická lokalita Hrádok. Je to hrebeňová antiklináda utvorená z vápencovej skaly. Bolo tu nájdené sídlisko lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej, púchovskej kultúry z prelomu letopočtu a z doby rímskej (3. storočie). Obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom a povozníctvom. Počas SNP bola obec poškodená bombardovaním. V Selciach sa narodili viaceré známe osobnosti Slovenska: katolícky knaz a národnovec Andrej Caban, operný spevák František Caban, hudobný skladateľ Andrej Očenáš a ďalší.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Slovenská Ľupča

V najstaršej písomnej zmienke o Ľupči, z roku 1250, sa spomína významná stredoveká cesta Via magna vedúca zo Zvolena do Ľupče. V pramenoch z 13. storočia sa dokonca meno tejto obce vyskytuje častejšie než celého Horehronia. Staré osídlenie obce tvorili dve kryštalačné centrá. Jedno sa sformovalo v podhradí stredovekého hradu Ľupča a druhé v okolí stredovekého kláštora, využívaneho rehoľou františkánov. Práve kláštor bol v tomto období kultúrnym a duchovným centrom celej oblasti. Keďže v okolí Ľupče boli dobré podmienky na poľnohospodárstvo, chov domácich zvierat a hydin, poľovníctvo, rybárenie a včelárstvo, predpokladá sa, že prví obyvatelia obce sa venovali práve týmto činnostiam. Neskôr sa Ľupča stala prosperujúcou v oblasti priemyslu. Známy je farmaceutický, stavebný, či strojársky priemysel. V máji sa tu tradične koná Turčíny jarmok regionálneho významu.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Staré Hory

Staré Hory sa pokladajú za najstaršiu banícku lokalitu v okolí Banskej Bystrice. Obec vznikla ako banícka osada v 13. storočí. Tažila a spracúvala sa tu strieborná a medená ruda. Vrchol rozvoja Staré Hory dosiahli na prelome 15. a 16. storočia, keď bol v obci vybudovaný rozsiahly komplex taviaciach hút, čo podmienilo aj rozvoj tažby dreva a uhliarstva. Obec leží na styku Nízkych Tatier a Veľkej Fatry, stred obce je v nadmorskej výške 472 m. Jej okolie poskytuje možnosti letnej a zimnej turistiky. Na tomto území sa nachádza aj chránený prírodný výtvor „Majerova skala“ na ochranu výrazného skalného útvaru s výskytom chránených a ohrozených druhov flóry a fauny. Dominantom Starých Hôr je pútnický, pôvodne gotický Kostol Panny Márie z polovice 15. storočia. Kostol a Studnička so sochou Panny Márie sú široko-daleko známe ako pútnické miesto, ktoré je hofne navštevované aj dnes.

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť

Špania Dolina

Špania Dolina leží na rozhraní Nízkych Tatier a Veľkej Fatry, vo výške 728 m.n.m. Pre svoje náleziská medenej rudy obsahujúcej aj striebro bola kedysi preslávená po celej Európe. Prvé bane v lokalite boli otvorené v roku 1006. Archeologické nálezy potvrdzujú dobývanie rudy už v eneolite. Slávu Španej Doliny preslávili aj tzv. Špaňadolinské medené poháre zahalené tajuplnou premenou železa na med. Vyrábali ich banskobanskí zlatníci. Ženy a deti baníkov pracovali pri triedení rudy a privyrábali si paličkovanie čipiek. Založili tak tradíciu Špaňadolinskej čipky a v roku 1883 i školu paličkovania. Špaňadolinský banský vodovod s prietokom až 100 l vody za sekundu privádzal vodu po 36 km dlhej trase až spod Prašivej v Nízkych Tatrách. Dnes je Špania Dolina zaujímavým turistickým centrom tiež ako rezervácia ľudovej architektúry. Komplexom náučných a turistických chodníkov sprístupňuje pozostatky baníckej história.

Starohorsko-španiedolská geomontánná oblasť

Turecká

Obec sa nachádza v pohorí Veľkej Fatry v nadmorskej výške 610 m.n.m., na úpätí masívu Krížnej (1574 m.n.m.). Jej pôvodní obyvatelia boli uhliaři, ktorí pálii uhlie pre okolité bane v Starohorskej doline. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1563. Dnes je Turecká, vďaka svojej polohe, vhodným strediskom cestovného ruchu, ale hlavne zimných športov a horskej turistiky. Každoročne sa tu usporadúvajú unikátné krnačkové preteky. Ide o dvojčlenné posádky na domácky vyrobených saniahach: krnačkách. Tieto preteky vznikli roku 1957 na podnet miestnych občanov ako súčasť fašiangových zvykov. V posledných rokoch k nim pribudli aj Majstrovstvá sveta vo varení a jeden bryndzových halušiek v letom období.

Ponicko-lubietovská geomontánná oblasť

Poniky

Poniky boli založené v roku 1284, keď kráľ Ladislav IV., daroval túto zem majstrovi Filipo Túrusovi. Zem sa pod správou Filipa čoskoro zväľfnila a zafudnila. V 14. storočí sa v nej objavili ložiská železa, medi a zlata, ktoré sa tu tažili do roku 1571. Nachádza sa v nej rímskokatolícky gotický kostol sv. Františka, postavený v roku 1310 a prestavaný v 18. a 19. storočí. Obec má bohatú história s ešte bohatšími zvykmi a tradíciami. Kedže pôvodné obyvateľstvo tvorili rolníci, nájdeme v nej rekonštruované vidiecke domy, ale i pamiatky ako veža, kaplnku, či sochu. Ľudové zvyky sa dodržujú dodnes. Budú súvisia s kalendárnym cyklom (Vianoce, Fašiangy), alebo s rodinnými tradíciami (narodenie, svadba). Súčasťou tradícií sú i ľudové piesne. Už v roku 1914 tu bolo zapísaných 500 piesní, čo svedčí o kultúrnosti tohto územia. Potvrdzujú to i osobnosti, ktoré sa tu narodili, alebo žili. Napr. Samo Chalupka, Štefan Žáry, Ján Mrázik, Gustáv Kazimír Zechenter.

Ponicko-lubietovská geomontánná oblasť

Ľubietová

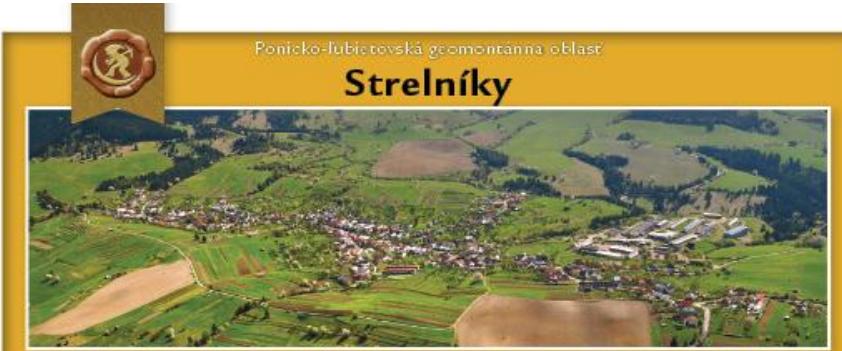
Najstarší archeologický nález o tejto obci pochádza z eneolitu. Ľubietová bola osídlená už v predhistorických dobach. Jej prvá historická zmienka pochádza z roku 1379. V Ľubietovej sa nachádza najznámejšia mineralogická oblasť Podlipa. Pochádzajú odiaľto unikátné náleziská minerálu a libethenitu, podľa ktorého je obec aj pomenovaná. Ďalším náleziskom je Kolba, kde sa fažili kobaltovo-niklové rudy. Zemepisnou zaujímavostou obce je Hrb, ktorý sa považuje za geografický stred Slovenska a z ktorého je možné vidieť široké okolie. Nad dedinkou je kopec Vysoká, ktorý má vulkanický pôvod. Bohatstvo rúd v minulosti prinieslo Ľubietovej slávu privilegovaného kráľovského mesta. Cez Ľubietovú preteká potok Hutná, do ktorého sa prilieva Vôdka. V nej sa dajú nájsť polodrahokamy: české granáty. Obec je aj vychytanou rybárskou oblasťou. Nachádza sa v nej aj muzeálna miestnosť, kde sú vystavené minerálne vzorky z celého okolia.

Ponicko-lubietovská geomontánná oblasť

Povrazník

Povrazník má celú história spojenú s baníctvom. Najstaršia písomná zmienka je z roku 1424. Meno dostala podľa špecializácie tunajších obyvateľov, ktorí plietli povrazy. V centre dediny sa nachádzajú tri balvany s dierami, v ktorých boli kedy sadené drevené stroje. Pomocou nich remeselníci šponovali a splietali povazy. V Povrazníku sa nachádzal aj biely jemný piesok, ktorý sa kedy sabil. V súčasnosti je obec známa výskytom drevných opálov, ktoré vznikli počas vulkanickej činnosti sopky Poľana. Dedina leží pod Jaseňovským vrchom a v západnej časti sa nachádza vulkanická jaskyňa. V roku 2008 otvorili obecné múzeum, do ktorého uskladňujú zastarané exponáty z vlastných zdrojov.

Ponicko-lubietovská geomontánná oblasť

Strelníky

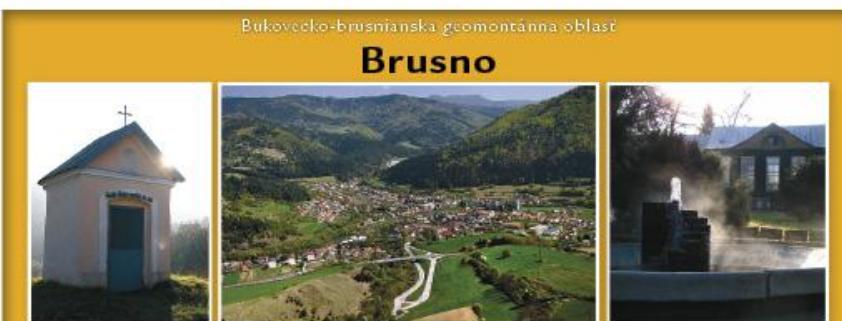
Obec sa spomína v roku 1465 ako poddanská obec Ľubietovej, v 16.-17. storočí ju často ohrozovali Turci. Obyvatelia sa zaoberali chovom oviec a dobytka, výrobou dreveného náradia, uhliařstvom, povozníctvom a pracovali v okolitých pílach a železiarskych závodoch. Do roku 1948 sa obec Strelníky volala Šajba. Od mesta Banská Bystrica je vzdialosť 26 km. Obec s nadmorskou výškou 666 m.n.m. leží na predhorí severných svahov Poľany. Zväčša odlesnený vrchovinný chotár tvoria pyroklastiká andezitov a ryolitov. Vyskytujú sa tu i menšie ložiská železnych rúd a hnedého uhlia. Na hnedých pôdach sú lúky a pasienky, lesy (buk, dub, smrek) sú len v juhovýchodnej časti pod Poľanou. V blízkosti sa nachádza lyžiarsky areál s možnosťou ubytovania. Občania sa stále prezentujú výrobou keramiky, kabaníc, ovčiarskych výrobkov, krojov i tradičných receptov.

Bukovčcko-brusniánska geomontánná oblasť

Medzibrod

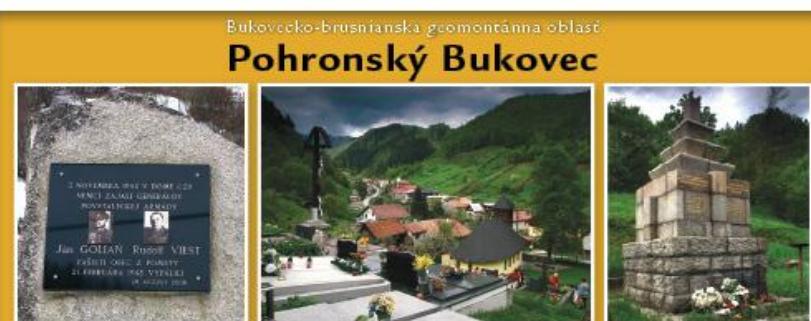
Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1455 pod názvom Megywbrode. Osada však vznikla už v 14. storočí a patrila Ľupčanskemu panstvu. Dedina sa zlúčila z časťí: Borovčina, Na bani, Nové sídisko, Pod kostolom, Za kostolom a Za mlynom. V 17.-19. storočí tu čažili železnú rudu. V 18. storočí boli obyvatelia známi ako dobrí poľovníci a vtáčníci. V Medzibrode bola v činnosti píla, do 1948 sa tu čažila antimónová ruda. Chotár sa nachádza vo výške od 390-1049 m.n.m. Severnú a južnú časť tvoria vápence, dolomity, bridlice a riečne uloženiny. V katastrálnom území obce sa nachádza prírodná rezervácia Mačková. V dedine nájdeme aj barokovo-klasicistický kostol z roku 1791. Medzibrod získal cenu Dedina roka 2007.

Bukovčcko-brusniánska geomontánná oblasť

Brusno

Dedina je prvýkrát písomne doložená v roku 1424. Jej existencia je úzko spojená s obcou Sv. Ondrej. Obe boli poľnohospodárskymi sídlami a sú známe už v stredoveku. Typickým zamestnaním obyvateľov bol podomový obchod, volali ich čipkári. Severná časť katastrálneho územia obce leží vo Fatransko-tatranskej oblasti. Južná časť patrí do Slovenského Rudohoria. Obec je známa kúpeľníctvom, ktoré tu má svoju tradíciu už od roku 1818. Liečivé pramene (Ludwig, Paula, Hedviga, Ondrej, Vepor, Ďumbier atď.) pomáhajú na zažívacie ľažkosti, ale liečia i srdcovo-cievne ochorenia, choroby tráviaceho ústrojenstva, choroby z látkovej výmeny a žliaz s vnútornou sekrečiou, choroby pohybového ústrojenstva a choroby z povolania. Pre tento účel slúži kúpeľný areál v obci. Nachádzajú sa tu aj turistické chodníky, ktoré sprístupňujú atraktívne hrebene Nízkych Tatier a masív Poľany.

Bukovčcko-brusniánska geomontánná oblasť

Pohronský Bukovec

Obec vznikla v polovici 16. storočia v súvislosti s baníctvom. V 16.-17. storočí tu mali banskobystrickí podnikatelia bane na železnú rudu a strieborno-medenú rudu. Od 17. storočia bol v prevádzke mlyn. Obyvatelia sa zaoberali chovom oviec, pracovali v lesoch a železiarskych podnikoch. Dedinčania podporovali partizánov, no počas druhej svetovej vojny bol Pohronský Bukovec vypálený fašistami. Obec leží v doline potoka Bukovec a v Horehronskom podolí. Jej stred sa nachádza vo výške 538 m.n.m. V Pohronskom Bukovci nájdeme prameň Kyselky. Na začiatku Matúšovej doliny sa nachádza aj zachovaný partizánsky bunker, ale i pamätník partizánskej družiny a hrob sovietskeho partizána. V doline je zrekonštruovaný zimný partizánsky tábor.

Kordíky

Badinská geomontánná oblasť

Obec vznikla na podnet Banskej Komory v 16. storočí, na mieste kedy si pokryto pokrovom pralesmi. Aj dnes sa vyznačuje prírodným okolím bohatým na lesnaté kopce. Pôvodní obyvatelia sa žili uhliařstvom, výrobou dreveného riadu, pastierstvom, chovom dobytka. Meno Kordíky dostala obec po človeku, ktorý sa tu prý usadil a volal sa Kordík. Dedinka leží vo výške 800 m.n.m. a je naklonená na juhovýchod. Dnes sa vyznačuje možnosťou letnej a zimnej turistiky. Okolo obce je vybudovaný náučný a turistický chodník. Turisti môžu obdivovať okolie dedinky aj počas lyžiarskej sezóny. Nachádza sa tu lyžiarsky vlek, ktorý je vhodný aj pre začiatočníkov.

Riečka

Badinská geomontánná oblasť

Prvá písomná zmienka o obci sa objavuje v roku 1455. Kedže okolie Banskej Bystrice bolo známe baníctvom, dedina má podobnú história. V tých časoch sa obyvatelia Riečky živili železiarskou, alebo gázodovskou pracou. Vzhľadom na geologickej stavbu nemá priamo v chotári ľahké ložiská nerastných surovín. V baníckych podnikoch sa pri ťažbe spracúvalo veľa dreva, preto môžeme predpokladať, že riečanská dolina bola jedným z hlavných dodávateľov. Na severnom okraji chotára leží medzi dolinami Cenovského a Košiarskeho potoka bývalé ložisko zlata. Dnes je dedinka rekreačným areálom s chatárskou oblasťou, ale i neskoroklasicistickým, katolíckym kostolom z roku 1858, či zvoniciou v strede obce. Ako dar pre obyvateľov Riečky bol väčší zvon odliaty roku 1765 a menší roku 1797.

Králiky

Badinská geomontánná oblasť

Obec vznikla po roku 1696 a patrila Radvanským. Majetok bývalého baróna Radvanského bol po roku 1945 zoštátnený. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1773, v ktorej má dedina názov Králičky. Jej obyvatelia sa žili horským poľnohospodárstvom a výrobou dreveného riadu. Po 1. svetovej vojne zaviedli pokusné dovoľanie uhlia, v dedine bola družstevná pálenica. Králiky ležia na východných svahoch Kremnických vrchov. Stred obce sa nachádza vo výške 690 m.n.m. Členitý chotár tvoria treťohorné uloženiny, najmä zlepence, ilovce, pieskovce a vápence, na západe pyroklastické andezity. Na hnedých lesných pôdach sú zväčša lúky a pasienky. V južnej časti preteká Farebný potok - Králická tiesňava s vodopádom poskytujú osviežujúcu prechádzku aj počas horúcich letných dní. Moderné lyžiarske stredisko vklinené do Kremnických vrchov tvorí prepojenie s rekreačným areálom Skalka na hrebeni.

Tajov

Badinská geomontánná oblasť

Tajov pravdepodobne vznikol ešte pred 15. storočím. Bol tu postavené dve hutí: v jednej sa cedila a v druhej rafinovala med. O existencii ďalších rúd hovoria zachované názvy časť chotára: Zlatý kopec, Strieborná, Ortútne, alebo Biela hлина. V dedine sa pálilo aj drevené uhlie, v časti dodnes menovanej Uhliarska. Kostol sv. Jána Krstiteľa bol postavený v rokoch 1595-97 a dnes je známy ako kultúrna pamiatka. Súčasný oltár je z roku 1850. Obec oddáva príťahovala nadšencov svojou prekrásnou prírodou. Preto sa niekdajší autokemping rozrástol na turistické zariadenie. Dedinka je známa aj svojimi slávnymi rodákmi. Medzi nich patrí spisovateľ J.G. Tajovský, alebo katolícky kňaz Jozef Murgaš. Obec zachovala rodné domy oboch velikánov. Ďalšou zaujímavosťou dediny je chránený tis, ktorého vek sa odhaduje na viac ako 90 rokov. Nad obcou sa nachádza Tajovská kopa s ojedinelnými útvary pramenných vápencov.

Geopark – šanca pre aktívnych ľudí

Územie Banskobystrického geoparku spája spoločná vízia ďalšieho rozvoja zameraná na lepšie využívanie prírodného, sociálneho a ekonomickejho potenciálu obcí s bohatou banskou historiou. Snahou ľudí žijúcich na území geoparku je dosiahnuť trvalodržateľný rozvoj v čistom a nenarušenom prírodnom prostredí dvoch národných parkov a ďalších vzácných krajinných oblastí.

Pre dosiahnutie vízie sme vytipovali prioritné rozvojové oblasti územia:

- Geoturizmus ako príležitosť vidieckeho rozvoja
- Dedina ako miesto života, práce a oddychu
- Ochrana hodnôt vidieckeho prostredia Geoparku

Život v obciach Banskobystrického geoparku je už dnes veľmi aktívny v rôznych oblastiach. Obyvateľom záleží na zveľaďovaní hodnôt, posilňovaní identity územia ako aj zlepšovanie kvality života. Plánovitý rozvoj územia, dlhoročná diskusia s ľuďmi v území o rozvojových potrebách, aktívny prístup tunajších ľudí sú predpokladmi pre ďalší rozvoj a napredovanie.

Register

Starohorsko-špaňadolinská geomontánná oblasť:

Baláže: www.e-obce.sk/obec/balaze/balaze.html

Dolný Harmanec: www.e-obce/obec/dolnyharmanec/dolny-harmanec.html

Donovaly: www.e-obce/obec/donovaly/donovaly.html

Harmanec: www.harmanec.sk

Hiadeľ: www.hiadel.sk

Kynčelová: www.e-obce/obec/kyncelova/kyncelova.html

Lučatín: www.e-obce/obec/lucatin/lucatin.html

Moštenica: www.e-obce/obec/mostenice/mostenice.html

Motyčky: www.e-obce/obec/motycky/motycky.html

Nemce: www.nemce.sk

Priechod: www.priechod.sk

Podkonice: www.podkonice.sk

Selce: www.selce.sk

Slovenská Ľupča: www.slovenskalupca.sk

Staré Hory: www.starehory.sk

Špania Dolina: www.spaniadolina.sk

Turecká: www.obecturecka.sk

Ponicko-lubietovská geomontánná oblasť:

Ľubietová: www.e-obce/obec/lubietova/lubietova.html

Poniky: www.poniky.sk

Povrazník: www.povraznik.bb.sk

Strelníky: www.e-obce/obce/strelniky/strelniky.html

Bukovecko-brusnianska geomontánná oblasť:

Brusno: www.brusno.sk

Medzibrod: www.e-obce/obec/medzibrod/medzibrod.html

Pohronský Bukovec: www.e-obce/obec/pohronskebukovec/pohronskebukovec.html

Badinsko-tajovská geomontánná oblasť:

Kordiky: www.e-obce/obec/kordiky/kordiky.html

Králiky: www.e-obce/obec/kraliky/kraliky.html

Riečka: www.riecka.sk

Tajov: www.tajov.sk